

GERMENCİK’TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME TÜRÜ: İNCİR DAMLARI

(A Temporary Settlement Type Arising Based on Horticulture in
Germencik: Fig Roofs)

Doç. Dr. Yahya KADIOĞLU

Uşak Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Öğretim Üyesi

ÖZET

Türkiye’de bahçe tarımına bağlı olarak ortaya çıkan geçici yerleşme türlerinden biri de Germencik ilçesindeki incir damlarıdır. Yörede 1960’lı yıllardan sonra yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler bu yerleşmelerin eski önemini kaybetmesine yol açmıştır. Özellikle ulaşımın gelişmesi ve ulaşım araçlarının artması ile birlikte incir damlarına yapılan mevsimlik göçler azalmış ve bazı damlar uzun süre kullanılmadığından harabeye dönüşmüştür. Bununla birlikte damlar fonksiyonel özelliğini tamamen kaybetmemiştir. Halen damların bir kısmında hasat sezonu boyunca konaklama yapılmaktadır.

Anahtar kelimeler: İncir damı, bahçe, incir

ABSTRACT

One of temporary settlement types arising based on horticulture in Turkey is fig roofs in district of Germencik. Socio-economic developments experienced after 1960s in the region caused to lose importance of such settlements. Especially along with development of transportation, seasonal migrations for fig roofs have decreased and number of roofs unused has increased. Nevertheless, the roofs have not completely lost their functional feature. A part of these roofs has still been used for accommodation throughout harvest season.

Key words: Fig roof, garden, fig

1-GİRİŞ

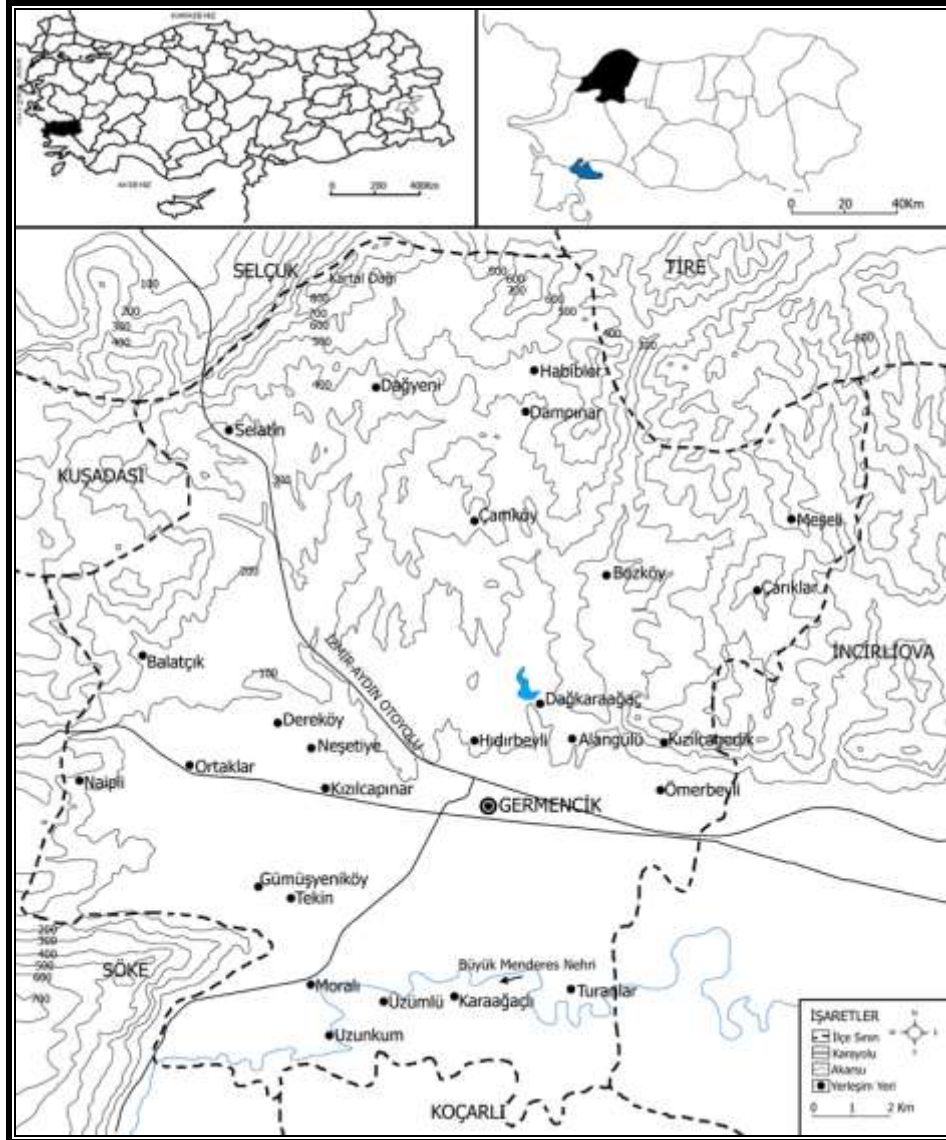
Germencik, Büyük Menderes havzasında kurulmuş Aydın iline bağlı bir ilçe yerleşmesidir. Kuzeyinde Tire-Selçuk, güneyinde Koçarlı, batısında Söke-Kuşadası ve doğusunda İncirliova yer alır. İlçe toprakları kuzeyde Aydın dağlarının batı uzantıları ve güneyde Büyük Menderes ovası sınırları içinde yer alır (Harita 1). Bu nedenle yüzey şekilleri ovadaki düzlüklerden ve kuzeydeki dağlık alanlardan meydana gelir. Dağlık sahadan kaynağını alan dereler kuzey-güney yönünde uzanan vadiler içinde güneye doğru akarak Büyük Menderes Nehri'ne karışırlar. Bunların çoğu mevsimlik akarsulardır. İlçenin yükseltisi güneyden kuzeye doğru artarak Kartal dağında 800 m.'ye kadar çıkar. Germencik ilçe merkezi 27 köy ve 3 belde yerleşmesinin idari merkezidir. Ekonomisi tarıma dayalı olan ilçenin en önemli tarım ürünlerinden biri de incirdir. Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli ihraç ürünleri arasında yer alan incir, imparatorluğun batı bölgesinde yetiştirilmekteydi (Çolak, 2005:78). Bölge içinde Aydın ili üretimin en yoğun olduğu yerdir. İncir hasadı diğer tarım ürünlerine göre daha uzun sürede yapıldığından bahçelerde incir damı adı verilen barınaklar yapılmıştır. Bu damlar Germencik'teki incir bahçelerinde de görülür.

Dam kelimesi ülkemizin farklı bölgelerinde değişik anlamlar ihtiva eder. Büyük Menderes bölgesindeki köy sakinleri yaz ve sonbahar mevsimlerinde birkaç aylık süre için köylerinden ayrılarak bahçe, tarla ya da meralarındaki kendi arazileri içinde inşa ettikleri iptidai meskenlerde oturduktan sonra tekrar köylerine geri dönerler. Dam olarak adlandırılan bu evler bahçe ve tarla işleri bitinceye kadar kullanılır (Göney, 1975:314-316). Bölgedeki damlar geçici bir zaman dilimi içinde oturan münferit meskenler olup pamuk ve tahıl tarlaları ile zeytin ve incir bahçeleri içinde yaygındırlar (Doğanay,1994:306). Ancak bölgenin bazı kesimlerinde dam farklı bir anlam ifade eder. Nitekim Aydın iline bağlı Bozdoğan ilçesi ve çevresinde dam hayvan barınağı anlamına gelir (Özey, 1991:121).

Germencik ilçesinde incir bahçeleri içinde kurulmuş iptidai yapılar yöre halkı tarafından incir damı olarak adlandırılır. Tarafımızdan yapılan gözlem ve incelemelerde bu adlandırmanın "bahçe evleri" terimine göre daha uygun olduğu kanaatine ulaşılmıştır. Nitekim ev denilince günümüzde fonksiyonel özellikleri olan bir barınma yeri akla

**GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI**

gelir. Örneğin beslenme ihtiyacı için mutfağı, temizlik ihtiyacı için banyosu ve dinlenme ihtiyacı için salonu olan bir mekân söz konusudur. Yöredeki incir damlarının hiç birinde bu özellikler yoktur.

Harita 1. Germencik İlçesi'nin Lokasyon ve Topoğrafya Haritası

Bu ve benzeri ihtiyaçların bir veya iki odada toplandığı bir yapıya ev denilmesinin doğru olmayacağı ve toplumda kabul gören günümüz ev anlayışı ile örtüşmeyeceği aşikârdır. Her ne kadar insanlık tarihinde damlardan çok daha ilkel evlerin olduğu bilinse de değişen toplum dinamikleri içinde bu tür yapıların artık günümüzde ev statüsünde değerlendirilemeyeceği bir gerçektir. Nitekim Tunçdilek de, bağ ve bahçeler içinde ve yüksek yaylalardaki meralarda yapılmış ilkel meskenlerin barınak grubu içinde değerlendirilmesi gerektiğini, evlerin ise bazı müşterek hususlara sahip olduğunu ifade eder (Tunçdilek, 1967: 37-38).

Germencik'teki incir damlarının ne zaman yapılmaya başlandığı bilinmemekle beraber, bazı kaynaklarda XIX. yüzyıl sonlarında Aydın Ovası'nda incir mevsimi girdiğinde bahçelerde bekçi adı verilen görevlilerin bulunduğu ifade edilmektedir. Bekçiler civardaki barakalarda ikamet ederek incirleri hırsızlardan korurlardı. Barakalar amaçlarına nazaran çok daha donanımlı bir görünüm sergiliyorlardı (Demir, 2004:366). Bunlar yöredeki çit damların ilk örnekleridir.

Yaz mevsimindeki güneşli ve sıcak hava koşulları barınma ihtiyacını kolaylaştırdığı için damlar korunaklı değildir. Yörede 1960'lı yıllara kadar yaşanan ekonomik sıkıntılar ve ulaşım yetersizliği damların iptidai bir yapı tarzına bürünmelerinde önemli rol oynamıştır. Kuşkusuz damların sadece hasat sezonunda kullanılmaları da derme çatma bir yapı tarzında inşa edilmelerinde etkili olmuştur. Kısa bir süre kalınan bu yapıların muntazam bir şekilde planlanmış ve yapılmış olması geçim kaynakları kıt yöre sakinleri için akılcı bir yatırım olamaz. Bununla birlikte 1960'lı yıllardan sonra halkın gelir düzeyinin yükselmesi ve tapu kadastro çalışmalarının tamamlanarak mülk sahiplerinin belirlenmesi ile birlikte damların şekli değişmeye başlamıştır. Günümüzde damlar bahçe sahibinin sosyo-ekonomik durumuna, ulaşım imkânlarına, malzemenin varlığına ve yakınlığına göre çeşitlilik gösterir.

Germencik'te göçebe yaşamın hüküm sürdüğü yıllarda incir bahçelerine çadırlar kurularak hasat yapılırdı. Bunlar dam fonksiyonu gören ancak bahçe tarımı ve hayvancılığın birlikte yürütüldüğü barınaklardı. Çadırlar göçebe yaşamı süresince kullanılmıştır. Bazı çadırların etrafı 1m.'den daha yüksek taş duvarlarla çevrilerek emniyetli

*GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI*

hale getirilirdi. Yerleşik düzene geçildikten sonra çadır meskenler yerini sabit meskenlere bırakmıştır.

Yöredeki incir damları farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ova köylerindeki bazı damların daimi meskenlere 1km'den daha yakın olması damların sadece bahçelere gidiş-dönüşteki zaman kaybını önlemek amacıyla yapılmadığını gösterir. Buradaki damların kuruluşunda olgunlaşma döneminde incirin gözetlenmesi, hasat döneminde çalışan işçilerin konaklaması, bahçelerde kullanılan malzemelerin saklanması, toplanan incirin kurutulması ve ayıklanması gibi nedenler etkili olmuştur.

Arazinin eğimli olduğu dağ köylerinde damlar daimi meskenlere daha uzaktır. Buradaki damlar çoğunlukla hasat sezonunda bahçelere gidiş-dönüşteki zaman kaybını ortadan kaldırma düşüncesiyle yapılmıştır. Bununla birlikte yörede 1960'lı yıllardan önce önem taşıyan hayvancılık faaliyetleri de damların ortaya çıkışında etkili olmuştur. Bu dönemde bahçeler hayvanlar için önemli bir otlak yeri olduğundan bahçe sahipleri hayvanları ile birlikte damlara çıkıyordu. Günümüzde hayvancılık tamamen ortadan kalkmıştır. Kiraya verilen bahçelerdeki damlar ekseriya eski ve bakımsız olduğundan burada çalışan işçiler damlarda konaklamaz.

Bu çalışmada bahçe tarımına bağlı olarak ortaya çıkan ve bir geçici yerleşme türü olan incir damları Germencik örneğinde incelenmeye çalışılmıştır. Türkiye'deki bazı geçici yerleşmeler zamanla fonksiyonel özelliğini kaybederek farklı bir özelliğe bürünmüştür (Kadıoğlu, 2010:111). Damların böyle bir özellik gösterip göstermedikleri, yörenin doğal ve beşeri çevre özelliklerinin incir damları üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

2-İNCİR DAMLARININ YAPIMINDA ETKİLİ OLAN FİZİKİ ÇEVRE FAKTÖRLERİ

Meskenler yapı malzemesi, şekil ve plan açısından coğrafi çevrenin özelliklerini yansıtır (Tanoğlu, 1969, 214). Meskenlerin yapımında ve şeklinde sadece iklimik faktörler değil, yakın çevreden temin edilen malzeme ile bu malzemeyi kullanan insanların sosyo-ekonomik özellikleri önemli rol oynar (Tunçdilek, 1967:36). Büyük Menderes bölgesindeki çit evlerin yapımında ılgın, söğüt ve hayıt yaygın

olarak kullanılmıştır. Bu bitkiler çoğunlukla Büyük Menderes Nehri kenarındaki düzlüklerde, taşkın sahalarda, eski yataklarda ve tuzluluk derecesi yüksek toprakların bulunduğu sahalarda görülür (Göney, 1975: 374).

Germencik'te 1960'lı yıllardan önce görülen çit damlar kamış ve muhtelif ağaç dalları kullanılarak yapılan basit barınaklardı. Çit damların yapımında bahsi geçen bitkilere ek olarak tesbih ağacı ve kamış da kullanılmıştır. Bu ağaçların ince ve esnek dalları ile kamışlar çit şeklinde örülerek damlar yapılırdı. Damların dört köşesinde çatının yükünü taşıyan ağaç direkler vardı. Özellikle ova köylerinde malzemenin bolluğu çit damların yapımını teşvik etmiştir. Çit damlar ancak 1-2 yıl gibi kısa bir süre kullanılabilirdi. Ekstrem hava olaylarına karşı dayaklı değillerdi. Şiddetli yağmur ve rüzgârlar bazen damların tamamen yıkılmalarına neden oluyordu. Bu damlar zamanla yerini taş, ahşap ve kerpiç malzemenin kullanıldığı damlara bırakmıştır. Göçebe hayatın hüküm sürdüğü dönemde kullanılan çadırlar keçi kılından dokunuyordu. Ulaşımın gelişmesi ile birlikte damlarda briket taş, tuğla ve çimento kullanımı yaygınlaşmıştır.

Damlarda genellikle kiremitle örtülü ve eğimli iki yüzeyden oluşan beşik çatı tipi hâkimdir. Beşik çatıda işçilik ve malzeme giderleri daha azdır (Hayli, 2001:33). Kıрма çatı olarak adlandırılan çok yüzeyleri çatıların sayısı azdır. Büyük menderes havzasında kar yağışı çok nadir ve az olduğundan damların çatıları için güçlü bir taşıyıcı sistem yapılmamıştır. Çatılarda ardıç ve servi ağaçları yoğun olarak kullanılmıştır. Bu ağaçlar dayanıklı olduğu için temel yapı malzemesidir. Bazı damların çatısında kiremit altına kamış serilerek kiremidin iletkenliği engellenmiş ve yaz mevsiminde damın içinin serin olması sağlanmıştır (Fotoğraf 1). Yöredeki damların çoğunda tavan döşemesi olmadığından akşamları esen serin rüzgârlar çatı altından damın içine girer ve bunaltıcı havanın etkisini azaltır.

Germencik'teki incir damlarının kuruluş yeri seçiminde bahçeyi gözetleme arzusu, ulaşım olanakları, su kaynakları ve bahçenin her tarafına yakınlık etkili olmuştur. Reisköy, Üzümlü, ve Karaağaçlı gibi ovada kurulmuş köy yerleşmelerinde ulaşım kolaylığı nedeniyle damların büyük bir kısmı yol boyunca inşa edilmiştir.

*GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI*

Fotoğraf 1. Bir incir damı çatısının içten görünümü

Bu damların giriş kısmının (hayat ve kapının bulunduğu ön cephe) bahçeye dönük olması “bahçeyi gözetleme” arzusundan kaynaklanmıştır. Yol güzergâhından uzak bahçelerde ise incir damları genellikle bahçenin orta kesiminde kurulmuştur (Fotoğraf 2). Bahçelerin geniş alan kapladığı ova köylerinde olgunlaşma dönemindeki incirin gözetlenmesi bahçe sahibinin yapması gereken rutin işlerden biridir. Zira Büyük Menderes vadisinin doğu batı yönünde önemli bir geçiş güzergâhı olması, bu görevin önemini artırmıştır. Bu yüzden bazı incir damları mümkün olduğunca bahçenin her tarafını görebilecek bir konumda kurulmuştur. Böylece hem gözetleme hem de incirin dama taşınması için önemli bir avantaj sağlanmıştır. Ayrıca mevsimlik göçler sırasında hayvan sürülerinin verebileceği zararları ve meyvenin talan edilmesini önlemek amacıyla ova köylerindeki bahçelerin çoğu tel örgü ile çevrilmiştir. Dağ köylerinde su kaynakları ve düz alanlar da damların kuruluş yeri seçiminde belirleyici rol oynamıştır. Düz alanlarda damın yapımı ve incirin kurutulması daha kolay olduğundan bu köylerde bazı damlar bahçenin en düz yerinde inşa edilmiştir.

Fotoğraf 2. Bahçe ortasında kurulmuş bir incir damı

Ova köylerindeki damlarda temiz içme suyu bulmak önemli bir sorundur. Mevcut su kuyularının çoğu yer altı su seviyesinin düşmesi ve bakımsızlık yüzünden atıl durumdadır. Damların su ihtiyacı traktörlerin taşıdığı su tankerleriyle karşılanır. Germencik ilçe merkezine yakın damlarda ise şebeke suyu kullanılır.

Kış mevsiminde damlar boştur. Bu nedenle pencereler, kapılar ve çatı damın genelindeki inşa tarzına uygun olup iptidai tarzda inşa edilmiştir. Çatı tavansız ve pencereler camsız yapılmıştır. Bu özellik damların kış mevsiminde korunaklı bir barınak olamayacağını gösterir. Benzer özellikler Bozdoğan ve çevresindeki tek katlı bahçe evlerinde de görülür. Özey, Bozdoğan ve çevresindeki tek katlı bahçe evlerinin kulübe özelliği gösterdiğini ve tek odadan ibaret olduklarını, buna karşılık iki katlı meskenlerin daha fonksiyonel bir tarzda inşa edildiğini belirtmiştir (Özey, 1991:133-136). Taştan yapılmış eski damların duvarları 40-50 cm kalınlıkta olup iç ve dış cephe kerpiçle sıvanarak badana yapılmıştır (Fotoğraf 3). Duvar harçsız olduğu için kalın inşa edilerek dayanıklılığı artırılmıştır. Damlar çoğunlukla geceleme için kullanıldığından pencereler küçük ve sayıca azdır. Bu nedenle güneş ışınları damın içine yeterince nüfuz edemez.

*GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI*

Fotoğraf 3. Ova köylerinde kullanılmayan eski damlardan biri

Dağ köylerindeki bazı damlarda ahşap malzemenin ve çevreden temin edilen taşların modern yapı gereçlerine nazaran daha fazla olduğu dikkat çeker. Buna karşılık ova köylerindeki yeni yapılan damlarda briket ve çimento gibi modern yapı gereçleri daha yoğundur. Nitekim dağ köylerindeki damların hayat kısmı ile çatısı arasındaki taşıyıcı direklerin çoğu ahşap iken, ova köylerinde bu direkler betondur. Ancak ova köylerindeki eski damlar büyük oranda kerpiç malzemedir yapıldığı için bu damlarda modern yapı gereçlerine rastlanmaz. Bu özellik kerpiç malzemenin yakın çevreden daha kolay ve ucuz temin edilmesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Fotoğraf 4. Modern yapı gereçleri kullanılarak yapılmış yeni bir dam

İncir bahçeleri içinde son yıllarda modern konutlar yapılmaya başlanmıştır. Bunlar tamamen betonarme olup tuğla ve çimento gibi modern yapı gereçleri kullanılarak inşa edilmişlerdir. Damların aksine muntazam bir plana sahiptirler. Kapı, pencere, tavan ve taban döşemeleri tamamen çağdaş yapı tekniklerine uygun yapılmıştır. Güneş ışınlarından daha fazla faydalanmak amacıyla pencereler geniş ve sayıca fazladır. Buna karşılık yörede az da olsa modern yapı gereçleri kullanılarak eski damların planında yapılmış yeni damlara da rastlanır (Fotoğraf 4).

Balıkesir'in Havran ilçesi ve çevresindeki bahçe evlerinin ovada kurulanlarında görülen su basmanına (Günay, 2008:554) Germencik'te de rastlanır. Ova köylerinde taşkın ve yüzey sularının etkili olduğu alanlarda damlar zeminden 30-40cm yüksekliğindeki su basmanı üzerine inşa edilmiştir. Bu sayede şiddetli sağanak yağışlar sonucu oluşan yüzey sularının dam içine girmesi engellenmiş ve dam için sağlam bir zemin oluşturulmuştur. Su basmanı olmayan bazı eski damlarda yüzey sularını drene etmek amacıyla damın etrafı derin olmayan kanallarla çevrilir. Ancak bu kanallar yüzey sularının taşımış olduğu malzemelerle kısa sürede dolar. Dağ köylerindeki damların dağın zirvesine dönük kenarına sel sularına karşı kanal açılmıştır. Bu kanallar yamaç boyunca akışa geçen suları drene ederek damın sudan görebileceği zararı engeller.

3-İNCİR DAMLARININ FONKSİYONEL ÖZELLİKLERİ

İncir damları sadece hasat mevsiminde kullanıldığından oldukça sade bir plana sahip olup fonksiyonel açıdan basit bir yapı tarzında inşa edilmişlerdir. Bu özelliklerinden dolayı damların yapım maliyeti daimi meskenlere göre çok daha azdır. Tek katlı olup bir veya iki odadan oluşurlar (Fotoğraf 5, Şekil 1.)). Bununla birlikte incir bahçelerinin geniş alan kapladığı ova köylerinde (Üzümlü, Reisköy, Mursallı ve Karaağaçlı) damlar genellikle iki odalı olup daha fonksiyonel bir tarzda inşa edilmiştir. Bozdoğan ve çevresindeki bahçelerde görülen iki katlı evlere (Özey, 1991:133) Germencik'te rastlanmaz. Bunun temel nedeni sahadaki evlerin tamamen bahçe işleri için planlanmış olması ve rekreasyonel amaçlı yararlanmanın düşünülmemesidir.

Büyük Menderes Bölgesi'nde yaz günlerinde öğleden sonra (saat 14.00'da) batıdan esen nemli ve serin rüzgârlar tarla ve bahçelerde çalışan yöre halkı için serinletici bir etki yapar (Göney, 1975:166). Kuşkusuz bu rüzgarların Madranbaba (1792m.) ile Karıncalı (1703m.) dağları arasındaki Akçay vadisinde kurulan Bozdoğan ilçesinde (Işık, 1997:13) Germencik'teki kadar etkili olması beklenemez. Germencik denize yakın, güneybatıdan ve batıdan gelen deniz meltemlerine açıktır. Bu özellik Germencik'te rekreasyonel amaçlı konutlara duyulan ihtiyacı azaltan faktörlerden biri olarak düşünülse de damların planında kültürel faktörlerin rolü göz ardı edilemez.

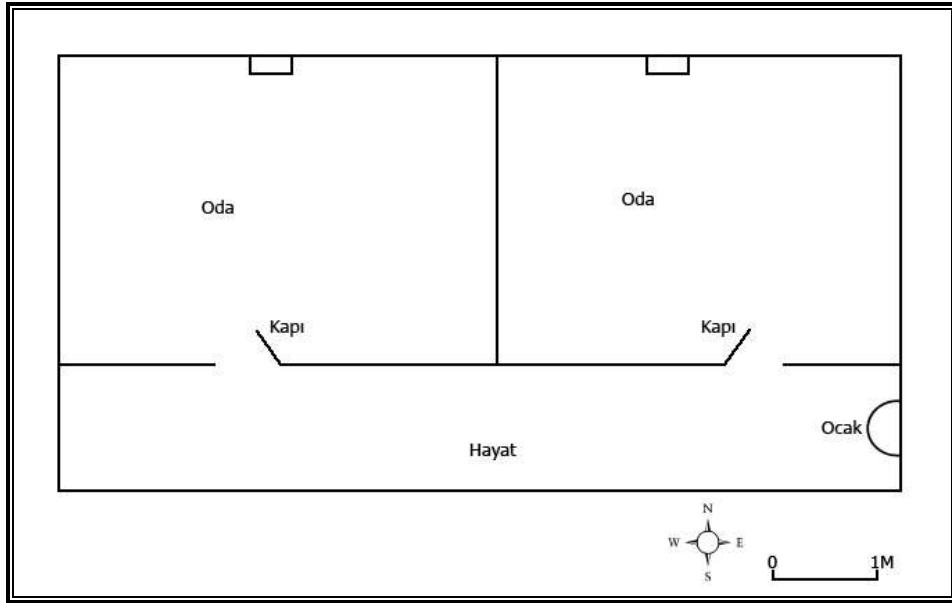
Fotoğraf 5. Tek odalı bir incir damı

Fotoğraf 6. Modern konutlardan biri

Germencik yöresindeki incir bahçelerinde son yıllarda modern konutlar inşa edilmektedir (Fotoğraf 6). Bu konutlar ova köylerinde daha fazladır. Yapı tekniği açısından damlara benzemezler. Genellikle iki katlı olup villa görünümündedirler. Hem tarımsal hem de rekreasyonel amaçlı kullanılırlar. İki katlı konutlarda üst kat modern bir konut tarzında, zemin kat çoğunlukla ambar ve depo olarak planlanmıştır. Üst katta en az bir adet bahçe manzaralı balkon bulunur. Damlardaki ocak bu konutlarda yerini şöminelere bırakmıştır. Yöre dışında ikamet eden bazı aileler yazın Germencik'e gelerek tatillerini bu konutlarda geçirirler.

Damların giriş kısmında hayat vardır (Şekil 1). Bu kısım günümüz konutlarındaki terasla aynı fonksiyona sahiptir. Hayatın etrafı açık, üstü kapalıdır. Bahçede çalışan işçiler boş zamanlarında burada oturarak dinlenirler. İncirleri kurutmak için kullanılan ve "kerevet" adı verilen ızgaralar sezon sonunda hayatın bir köşesinde üst üste konularak koruma altına alınır.

Şekil 1. İki odalı bir incir damı planı

*GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI*

Damlarda her odanın hayata açılan bir kapısı vardır. Kapılar odaların her birine müstakil kullanım özelliği kazandırmıştır. İki odalı damlarda odalardan biri yatak odası, diğeri mutfak olarak kullanılır. Mutfak aynı zamanda depo vazifesi görür. Taze ve kuru incir toplama kabı olarak kullanılan kargı, hayıt ve söğütten yapılmış sepetler ile çengel ve merdiven kullanılır (Kabasakal, 1990:75). Son yıllarda toplama işinde plastik kutular da kullanılmaya başlamıştır. Bu malzemeler hasat sezonu sonunda mutfak olarak kullanılan odaya konur. Mutfakta yemek pişirmek için tasarlanan ocak günümüzde artık kullanılmaz. Zira buradaki ocaktan çıkacak küçük bir kıvılcım çatının tutuşmasına ve yangına neden olabilecek kadar tehlikelidir. Bu yüzden yemekler çoğunlukla hayatın bir köşesindeki veya incir damı yakınındaki ocakta pişirilir. Kurutulan incirler pazarlanıncaya kadar damın bir odasında muhafaza edilir.

4-İNCİR DAMLARINDA YÜRÜTÜLEN EKONOMİK FAALİYETLER

Ulaşımın gelişmesi, damlara yapılan göçlerde önemli bir azalmaya neden olmuştur. Bahçe sahiplerinin büyük bir kısmı artık ulaşım araçlarıyla bahçelerine gününbirlik giderler. Bununla birlikte halen damlara göç eden aileler vardır. Hayvancılığın önemli bir ekonomik faaliyet olduğu 1960'lı yıllardan önce bazı dağ köylerinde (Meşeli, Çarıklar, Çamköy ve Dampınar) aileler hayvanları ile birlikte hasat sezonundan 1-1.5 ay önce damlara çıkarak Ekim ayına kadar hasat ve hayvancılık işleriyle uğraşırlardı. Nakliye işi tamamen hayvan gücüyle yapılıyordu (Aksoy ve Candemir, 1986:23). Ancak hayvancılığın eski önemini kaybetmesiyle damların da hayvancılık amaçlı kullanımı sona ermiştir.

Germencik'teki incir ve zeytin bahçeleri önemli bir tarımsal faaliyet alanıdır. Bu bahçeler çoğu yerde birbirine bitişik olup birinin bittiği yerde diğeri başlar. Hasat kısa sürdüğünden zeytin sezonunda damlar kullanılmaz. Yerleşmelerin "incir damları" olarak adlandırılmaları tamamen bu tarım faaliyetine dönük olmalarından kaynaklanır. Bahçedeki incirler aynı anda olgunlaşmaz. Güneşlenmenin fazla olduğu güney yönde olgunlaşma erken, kuzeyde daha geç olur. İncir ağacı, geniş yapraklı bir bitki olduğundan aynı ağaçta bile güneşlenme farklıdır. Güneş ışınları ve ılık rüzgârlar yaprakların gölgelediği iç kısma fazla nüfuz edemez. Buna karşılık dalların uç

kısımları daha çok güneş ışığı aldığından buradaki incirler erken olgunlaşır. Bu nedenle hasat kademeli yapılır ve yaklaşık iki ay sürer. İlk olarak erken olgunlaşan incirler toplanır. Yaş incirler sıcakta yumuşayıp dayanıklılığı azaldığı için sabahın erken saatlerinde daldan, kuru incirler yerden toplanır. Yere dökülmeyen kuru incirler sırıkla çırpılarak daldan düşürülür. Ancak bu sırada bazı dallardaki taze sürgünler kırıldığından ağaçlar zarar görür. Toplanan incirler damlara getirilerek burada “kerevet” adı verilen ızgaralar üzerinde kurutulmaya bırakılır (Fotoğraf 7). Kerevetler zeminle incir arasında havalanmayı sağladığından kuruma daha erken gerçekleşir. Bazı damlarda hasırlar da kurutma amacıyla kullanılır. Ancak zeminle hasır arasında yeterli havalanma olmadığından kurutma sırasında incirlerin karıştırılarak ters yüz edilmesi gerekir. Aksi durumda kuruma gecikir. Bu nedenle hasır kullanımı yaygın değildir. Kuruyan incirler ayıklanarak çürük ve bozuk olanları atılır. Geriye kalanlar kalitesine göre sınıflandırılarak hasat sezonu sonuna kadar damda muhafaza edilir. Bazı bahçe sahipleri kuruyan incirleri hasat sonunu beklemeden satar. Buna karşılık hasat edilen incirlerin bir kısmı yaş olarak satışa sunulur. Özellikle ihracatın az olduğu yıllarda yaş incir satışı fazladır. Yaş incir iç piyasada tüketildiğinden getirisi yüksek değildir.

Fotoğraf 7. Kerevetler üzerinde kurutulmaya bırakılan incirler

*GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI*

Damlardaki konaklamanın azalmasıyla dam yakınındaki bahçelerde yapılan sebzeçilik de eski önemini kaybetmiştir. Biber, patlıcan, salatalık ve domates gibi sebzelerin miktarı çok azalmıştır. Yetiştirilen sebzeler hasat sezonunda çalışan işçiler tarafından tüketilir.

Damlarda yapılan bandırma işlemi incir paketleme tesislerinin artmasıyla azalmıştır. Günümüzde bahçe sahipleri sadece kendi ihtiyaçları olan incirleri bandırırlar. Kuru incirler çoğunlukla yerden toplandığı için tozlidir. Bunlar yıkandıktan sonra sepet içine doldurulur. Dam yakınında yakılan ocaktaki kaynayan tuzlu suyun içine bandırılarak 8-10 dakika bekletilir ve tekrar kurutmaya bırakılır. Bandırma işleminin amacı zararlı böcekleri incirden uzaklaştırmak ve meyvenin dayanıklılığını artırmaktır. Yağmur gören incirlerde çürüme ve zararlı böcek oluşumu başladığından yağmurlu havalarda kurutma işlemi yapılmaz. Gübreleme, sulama ve çapalama yapılırken damlarda kalınmaz. Bu çalışmalar için gerekli malzemeler damlarda muhafaza edilir

İncir bahçelerinde kuruyan yaşlı ağaçlar hasat sırasında kesilerek damlara getirilir. Bunların ince dalları damlardaki ocaklarda yakacak olarak kullanılır. Geriye kalan kısımları kışlık odun olarak biriktirilir. Bunlara hasattan sonra budanan incir ve yakın çevredeki zeytin ağaçlarından temin edilen odunlar eklenir. Toplanan odunlar incirlerle beraber köye indirilir. Şayet o yıl yeteri kadar yakacak varsa odunlar bir sonraki yıla kadar damlarda bekletilir.

5-SONUÇ

Germencik'teki incir damları eski önemini kaybetmiştir. Yörede yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler damların mevcut duruma düşmesinde önemli rol oynamıştır. Tarımsal faaliyetlerin eski önemini kaybetmesi ve kırlardan şehirlere yapılan göçler damlara olan ilgiyi azaltmıştır. Bazı damlar uzun süre kullanılmadığından virane görünümündedir. Bu özellik damlara olan ilginin azaldığını gösterir. Bununla birlikte incir hasadının diğer tarım ürünlerine göre daha uzun sürede yapılması ve tamamen insan gücüne dayalı olması damların fonksiyonel özelliğini kısmen de olsa muhafaza etmesinde önemli bir faktör olmaya devam etmektedir. Damların bir kısmında halen hasat sezonu boyunca konaklama yapılmaktadır. İncir bahçelerinin varlığı

devam ettiği sürece damlara göç devam edecektir. Yöredeki damlar münferit birer yerleşme özelliğindedir. Bu nedenle damların çoğunda halen kanalizasyon, elektrik ve su gibi önemli alt yapı yetersizlikleri vardır.

Son yıllarda gelir düzeyi yüksek aileler bahçelerde çağdaş konutlar inşa etmeye başlamışlardır. Bu konutlar damlardan çok farklı özelliklere sahip olup rekreasyonel amaçlı kullanıma uygun bir planda tasarlanmışlardır. Nitekim konut sahiplerin çoğu tarım dışı ekonomik faaliyetlerle uğraşır. Bunların bir kısmı yöre dışında oturur ve sadece yaz mevsiminde bu konutlara gelirler. Bu nedenle söz konusu konutları modern dam veya damların tekâmülü olarak adlandırmak yanlıştır.

KAYNAKLAR

- Aksoy, G. ve Candemir, M., 1986 Ege Bölgesinde İncirin Üretim girdileri ve Maliyetleri, T.C Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Menemen Araştırma Enstitüsü Yayınları Yayın No: 133, Rapor No: 85, İzmir.
- Çolak, F., 2005, II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Batı Anadolu'da Üretim ve Dış Ticaret (1908-1923), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Demir, T., (Çeviren), 2004, XIX. Yüzyıl Sonlarında İzmir-Aydın Demiryolu Güzergâhında Amerikalı Bir Seyyahın Gözüyle Aydın Ovası'nda İncir Tarımı ve İzmir'de İncir Ticareti, Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 18, 363-375.
- Göney, S., 1975, Büyük Menderes Bölgesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1895, İstanbul.
- Günel, N., 2008, "Türk Dünyasında İncir Kültürü / Culture of Fig in Turkic Geography", Turkish Studies -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or

*GERMENCİK'TE BAHÇE TARIMINA BAĞLI OLARAK ORTAYA ÇIKAN BİR GEÇİCİ YERLEŞME
TÜRÜ: İNCİR DAMLARI*

- Turkic-, (The Serial of Special Volumes – Meyve / Fruit-),
Volume 3/5 Fall 2008, www.turkishstudies.net, p. 561-581.
- Günay, V., 2008, *Social Life in around of Fig*, Turkish Studies
(International Periodical For the Languages, Literature and
History of Turkish or Turkic), Vol. 3/5 (Fall 2008)
- Hayli, S., 2001, Erzincan Ovasında Köy Meskenleri, Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt :11, Sayı:2, Elazığ
- Işık, Ş.,1997, Aşağı Akçay Havzasında (Aydın) Beşeri ve İktisadi
Coğrafya Araştırmaları, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir
- Kabasakal, A., 1990, İncir Yetiştiriciliği, TAV, Tarımsal Araştırmaları
Destekleme ve Geliştirme Vakfı, Yayın No:20, İstanbul
- Kadioğlu, Y., 2010, *Türkiye'de Fonksiyonel Özelliğini Kaybetmiş Geçici
Yerleşmelere Bir Örnek: Tavas Bağ Evleri*. Marmara
Coğrafya Dergisi Sayı: 21, s. 98-114. İstanbul.
- Özey, R., 1991, *Bozdoğan ve Çevresinde Bahçe Evleri*, Türk Dünyası
Araştırmaları Dergisi, Sayı 71, İstanbul.
- Tanoğlu, A., 1969, Nüfus ve Yerleşme, İ.Ü. Yay. No:1183, Ed. Fak.
Coğrafya Enstitüsü Yayını No:45, İstanbul.
- Tunçdilek, N., 1967, Türkiye İskan Coğrafyası, Kır İskanı (Köy-Altı
İskan Şekilleri), İstanbul Üniv. Ed Fak Yay. No:1283,
Coğrafya Enstitüsü Yayını No: 49, İstanbul.